

‘חסידים הראשונים...’ – שמעתי ברבים מיראי ה' וחושבי שמו שנוהגים לשמש מיטתם בליל רביעי, וחושבים למצוה על סמך שקורין אותו 'שבת קטן'. וכעת לא מצאתי מפורש כן בשום ספר, ונראה דאין חילוק בין לילי רביעי לשאר לילות השבוע לענין זה (יפה ללב ח"ב סי' רמ ס"ק א, וע"ש בהשטות דף קכח ע"א ס"ק א).

‘חסידים הראשונים...’ – צריך לומר דחסידים הראשונים היו דוחים אף ליל טבילה, דאם ליל טבילה לא היו דוחים – א"כ מה הועילו בתקנתם, הרי שמא תתעבר בליל טבילה! ועוד, שדוחק לומר שחסידים הראשונים היו משמשים מטותיהם בלילי חול ללא שחל אז ליל טבילה. ומכאן מוכח דמותר לדחות התשמיש בליל טבילה מחמת מדת חסידות, וכמובן בהסכמת האשה בלבד (שו"ת רב פעלים ח"ב יו"ד סי' לד [א"ה]: אך יתכן שחסידים הראשונים היו נשותיהן דוחות הטבילה בכה"ג עד ליל רביעי, ולא שהיו טובלות בלי שיבואו עליהן. ודו"ק).

דף לט

‘ישבה לה ולא בדקה, שגגה, נאנסה, הוידה ולא בדקה’ – לכאורה התיבות 'ישבה לה ולא בדקה' מיותרות, דכלול כבר ב'שגגה נאנסה והוידה'. וי"ל דבא להשמיענו שהוא ענין חדש, ולא קאי אדלעיל, אלא על כל הנשים, וכמש"כ רש"י (שושנים לדוד, פתחי נדה). עוד י"ל ש'ישבה לה ולא בדקה' היינו שלא ידעה כלל שצריכה לבדוק, משא"כ 'שגגה' היינו שרק שכחה לבדוק, או להיפך (ערוך לני, ועי' מים חיים). עוד י"ל ד'ישבה לה ולא בדקה' היינו באינה עסוקה בטהרות, ולא זו אף זו קתני, דאפילו 'שגגה נאנסה והוידה' כשעסוקה בטהרות – טהורה (מי נדה, ועי' מתן בסתר).

‘רבי מאיר אומר אם היתה במחבא’ – הרמב"ם בפיהמ"ש ור' עובדיה מברטנורא כתבו דאין הלכה כרבי מאיר. ואולי סבירא להו שחכמים חולקים על ר' מאיר. אמנם בגמרא להלן תירצו דכולה רבי מאיר היא, אך אולי סבירא להו דהוא לדיחויא בעלמא, א"נ רבא דבתריה חולק על זה, א"נ חכמים בעלמא ולא במשנה. והרא"ש (ריש מסכתין) כתב דכיון שהגמרא (דף ט ע"א ודף טז ע"א) הוכיחה שרבי מאיר סובר דוסתות דאורייתא, א"כ אין הלכה כרבי מאיר, דאנו פוסקים דוסתות דרבנן [וא"כ אולי לזה כיוונו הרמב"ם והברטנורא, וכ"כ נחל אשכול (אוריבך) ח"א עמ' 80, וע"ע בספר דרך המלך (מלכה, פרק ב אות ז)]. וכתב התוס' יו"ט (במשנתינו) שצ"ע למה השמיט הרמב"ם לגמרי דין היתה במחבא, והרי פוסק שוסתות דרבנן. ותימה שהבית יוסף לא ציין זאת. עכ"ד. ומתמצים תוספות חדשים (על המשניות שם) ופתחי נדה (בסוגיאין) דאפשר לומר שהרמב"ם סבר דכל היתר דבמחבא הוא רק בדיעבד אם לא בדקה – עי' להלן – וא"כ כיון שהרמב"ם סובר כהרי"ף שבכל אשה שעבר וסתה לא בעיא בדיקה, ורק לכתחילה בעיא בדיקה, וכמו שהוכיח הבית יוסף מהם, א"כ כבר אין נפק"מ בין נחבית במחבא לשאר נשים. ודו"ק. אמנם בערוה"ש (סי' קפד סעי' לו-לו) כתב בפשיטות דהרמב"ם השמיט קולא זו כי סובר דגם נחבית במחבא צריכה בדיקה, ואין הלכה כר' מאיר וכמש"כ בפיהמ"ש. ומה שבעין משפט על דין חרדה ציין לרמב"ם – הוא טעות. עכ"ד. ובאמת שבעין משפט שבדפוס וילנא בסוגיאין שמו בסוגריים (מי' שם), ולעיל טז ע"א לא ציין כלל, ולעיל ט ע"א רק כתב: 'עי' במי'. וע"ע מי נדה (בסוגיאין ובקונ"א סי' קפד).

'היתה במחבא ... שחרדה מסלקת את הדמים' – בגמרא להלן (עא ע"א) אמרו 'פחדא צמית, ביעותתא מרפיא' – כלומר שפחד וחרדה הנמשכים לזמן מסויים גורמים לסילוק דמים, אבל בהלה הבאה בפתע פתאום אדרבה מרפה את הגוף וגורמת לראות דם, כמעשה של אסתר המלכה (שם ומגילה טו ע"א וסוטה כ ע"ב) שנאמר בה "ותתחלחל המלכה מאד", ואמרו חז"ל: שפירסה נדה, מפני שהופתעה באופן פתאומי. ותמה ערוך השלחן (סי' קפד סעי' לו) למה השמיטו הפוסקים דין זה שבבהלה פתאומית צריכה לחוש שמא ראתה, וכ"ש שלא נצרף אותו לדין חרדה. ואמנם הרבה אחרונים כתבו בנידונם שהיתה בהלה פתאומית – שהאשה צריכה לבדוק עצמה, עי' דרכי תשובה (סי' קפד ס"ק לט) וגופי הלכות (שם ס"ה בביאור הלכה) וציוני טהרה (שם ס"ק קיא) וטהרת ישראל (שם ס"ק סד). אמנם החתם סופר (בתש" יו"ד סי' קסג) כתב להדיא דאינה צריכה בדיקה, שמה שאמרה הגמרא כלל שבהלה מביאה דם – אינו כשאר חששות של דם שחייבת בדיקה, אלא כאן ודאי מרגשת בעצמה, וכל שלא הרגישה שראתה – אין שום חשש לדם, שהבהלה מביאה טיפת דם בהרגשה בלבד. וקרוב לזה כתב הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ה"ב סי' לג), ועוד הוסיף סברות וראיות דאין לחוש. ועי' בזה בספר דרך המלך (מלכה, סי' ב או' ח והלאה).

'היתה במחבא ... ולא בדקה טהורה' – נחלקו הראשונים, י"א שאינה צריכה לבדוק עצמה אף לכתחילה (רו"ה, הרשב"א), וי"א שרק בדיעבד אם לא בדקה טהורה (רש"י, ראב"ד [ועי' דרך המלך סי' ב אות ג], רמב"ן). הבית יוסף (סי' קפד) הביא את דברי הרשב"א שאפילו לכתחילה לא צריכה בדיקה, והעיר שבמשמעות הטור שלכתחילה צריכה בדיקה, והאריך בביאור דעת הטור. וע"ע בתוס' יו"ט כאן. ובשו"ע (שם סעי' ח) סתם ש'אינה חוששת לו', ומשמע שאינה צריכה בדיקה אפילו לכתחילה, וכ"כ שלחן גבוה (שם ס"ק טו) דמין היקל כיון דוסתות דרבנן. אך הרמ"א (שם) כתב די"א דלכתחילה בעיא בדיקה. והיא שיטת הטור הנ"ל, וע"ע בט"ז (שם ס"ק יא) ובחוות דעת (שם ס"ק ח). ובמאירי (לעיל ט ע"א) שכתב שכיון שלא בקיאין איזו נקרא חרדה – שמסלקת הדמים, ואיזו נקרא בהלה – שמביאה הדמים, – לכן לכתחילה הצריכה בדיקה. ולכאורה יש לומר שזו היתה ג"כ דעת הטור. אך הט"ז (סי' יא) והכרתי ופלתי (סי' ט) כתבו דטעם הטור הוא משום דחיישינן שמא יצא הפחד מלבה באיזה רגע [לפי הט"ז בשעת תשמיש, ולפי הכו"פ אפי' שלא בשעת תשמיש, אלא באיזו הזדמנות שתהיה], ותראה. וע"ע שיעורי שבט הלוי (עשהו"ע והט"ז שם) וטהרת הבית (ח"א עמ' פז) וספר דרך המלך (סי' ב).

'שחרדה מסלקת את הדמים' – ואם ראתה במחבא, אינו מצטרף לקביעת וסת (חוות דעת סי' קפד ס"ק ה, פתחי תשובה שם ס"ק טו).

'שחרדה מסלקת את הדמים' – "לך אמור להם שובו לכם לאהליכם", יתכן שההיתר בתשמיש שנכתב כאן בפסוק דוקא מיד אחר מתן תורה, הוא משום ד'חרדה מסלקת את הדמים', והרי כתוב "ויחרד כל העם אשר במחנה", – ממילא מותרות כל הנשים לבעליהן, אפילו אלו שהן סמוך לויסתן (משך חכמה דברים ה, כז). אמנם במדרש תנחומא (ס"פ מצורע סי' ט [ועי' ענף יוסף שם]), ובקדום סי' יט – והובא בילקוט שמעוני ס"פ מצורע רמו תקעא) איתא: אמר רבי לוי, בשעה שהיו ישראל במצרים לא היו רואות דם נדה – מפני שאימת המצרים עליהם, ואף כשישבו במדבר לא היו לא היו רואות דם נדה – שהיתה שכינה עמהן. ע"כ. ויש לציין שבזוהר (שמות, ג סע"ב) מפורש שהיו נדות במצרים, שאחר שהיו טובלות היו מסתכלות עם בעליהן במראה כדי להגביר חשקן להזקק אליהם, וזהו "מראות הצובאות" וכו', ע"ש. אמנם יש לדייק במדרש תנחומא (פר' פקודי סי' ט [וכ"ה ברש"י ובעה"ט (שמות לח

ח) שכתב המעשה ללא הדגשה שהיה אחרי טבילתו, אלא בסתם, וי"ל דאזיל לשיטתיה שלא היו בנות ישראל נדות (רב היח"ס דה"ו בקונטרס טל חיים סי' כח).

היולדת, כולן מטמאות מעת לעת – פרש"י: שיצא דם בפתיחת הקבר. עכ"ל. וא"כ יש להקשות על הרמב"ם שלמרות שפסק שיש פתיחת הקבר בלא דם (עי' ריש פרק שלישי) כתב לגבי יולדת (פ"י מהל' איסורי ביאה ה"א, ופ"ג מהל' מטמאי משכב ומושב ה"ד) דיולדת מטמאה מעת לעת אפילו לא ראתה דם בלידה! ויש לומר דגזירת הכתוב היא להדיא שיולדת מטמאה (כסף משנה הל' איסורי ביאה שם). וא"ת עכ"פ מנא ליה דמטמאות מעת לעת – צריך לומר דסבירא ליה דלא פלוג רבנן, וכל הטמאות כנדה מטמאות מעת לעת (ערוך לנר). ומה שכתב רש"י שהיולדת טמאה כי יצא דם בפתיחת הקבר, אפשר לומר דס"ל דלגבי לידה מודו כו"ע שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם (תפארת שאול).

בעזרת השם רועי / סיימתי פרק רביעי / יעזרני להביע דעי / יאלפני תורה לשעשעי

פרק חמישי

יוצרי למנחת יפן / וילמדני פרק יוצא דופן / יעזרני בכל אופן / ויצילני מכפן

דף מ

יוצא דופן – מה שאפשר להיות בזה לדעתי, שתהא האשה מעוברת וכו', וקרעו את דופנה והוציאו וכו' ומתה אחר שיצא וכו'. אבל מה שאומרים המגידים שיש שהאשה תחיה אחרי קריעת דופנה ותתעבר ותלד – איני יודע לכך טעם, והוא ענין זר מאד (הרמב"ם בפיהמ"ש בכורות פ"ח מ"ב, והובא בתוס' יו"ט שם, ובתפארת ישראל שם כתב 'דמצוי שתמות'). וקשה, שבמשנה (כריתות ז ע"ב ונדה כאן) דנים אם חייבת קרבן וימי טומאה וכו', ואם תמיד היא מתה א"כ מה הדיון? (ראשון לציון על המשניות בכורות שם, כרתי ופלתי סי' קצד סעי' ד), ועי' רש"י במשנתנו שכתב להדיא: 'ונתרפית' (פתחי נדה). וי"ל שהיא מתה אחר זמן ולא מיד (פתחי נדה, אך הכו"פ שם כתב דהוא דוחק). עוד י"ל שאם נטלו כל האם שלה – יכולה לחיות אבל לא להוליד, ואם חתכו אותו והוציאו רק התינוק – ודאי תמות (כרתי ופלתי שם, והשוה לדיני טריפות שחמור יותר ניקב מניטל). עוד י"ל דהיו מצליחים להוציא הולד מחלצי אמו ע"י סם – אבל רק אחד משניהם היה נשאר חי, שאם היו מצילים האמא לבד – התינוק היה מת, ואם היו מצילים התינוק – האמא היתה מתה (משמעות הערוך ערך דפן והמאירי במשנתנו, ועי' במהדיר שם). אמנם ברש"י (חולין לה ע"ב ד"ה פרט ליוצא דופן) כתב להדיא: שקרעו והוציאוה, פעמים שמתה פעמים שחיה. ולעומת זאת שם (נא ע"ב ד"ה דרך דופן) כתב רש"י: ע"י סם, ובין הוא ובין אמו חיינן. ועי' היטב במהר"ף חיות (שם ושם), וכתב שאפשר שיש חילוק בין בהמה לאדם. עכ"ד. ואולי אפשר גם לחלק בין 'קרעוה' בסכין, לבין נפתחה ע"י סם, דוק היטב בלשונות רש"י שם (ועי' היטב בשו"ת התשב"ץ ח"א סי' קי ובשו"ת הרשב"ש סי' שיב). ואסיים בדברי שו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' עד): ומה שהרמב"ם וכו', הנה בזמננו הוא מעשים לאלפים כה'מגידים', שעושים ניתוח להוציא הולד דרך דופן, וחיות ושוב מתעברות ויולדות